

Opis źródła:

Słowa pieśni, która zawiera pochwałę Krakowa i panującej rodziny ułożył, prawdopodobnie między 1426 a 1428 r., Stanisław Ciołek, ówczesny podkanclerzy królewski. Utwór łączy w sobie dwa motywy literackie: pochwałę miasta oraz pochwałę panującego rodu. Tworząc opis Krakowa, jego twórca nawiązał do konwencji zakorzenionej w tradycji antycznej, a przejętej przez średniowiecze. Według wczesnośredniowiecznych wymogów pochwała miasta nie powinna ograniczać się do opisu jego położenia, krajobrazu, topografii i architektury, ale powinna obejmować mieszkańców: sposób ich życia, zajęcia, poziom kultury, wykształcenie, wiedzę i umiejętności. Stanisław Ciołek, mistrz sztuki dyktowania i znawca literatury, stworzył obraz Krakowa jako miasta pięknego, słynnego z zachowania szczątków św. Stanisława i będącego skupiskiem dostojnych mężów, licznych duchownych, matron, dzieci i kwiatu rycerstwa. Począwszy od piątej strofy, dzieło przeobraża się w panegiryk ku czci króla Władysława II Jagiełły i jego żony Zofii, matki królewskich synów. Ostatnią strofę stanowi modlitewna apostrofa do Boga, która zawiera prośbę o powodzenie ojczyzny i wsparcie dla niej. Dwa z zachowanych zapisów pieśni posiadają notację muzyczną. Kompozytor melodii nie jest znany. Zdaniem niektórych uczonych mógł nim być Mikołaj z Krakowa¹.

Miejsca wydania i polskie tłumaczenia:

Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae 1376–1430, wyd. A. Prochaska, Kraków 1882, s. 1057 (<https://polona.pl/preview/2c22525d-275c-4d32-b51d-4151ae972652>).

Jachimecki Z., *Muzyka na dworze króla Władysława Jagiełły*, „Rozprawy AU. Wydział Filologiczny” t. 54, Kraków 1916, s. 3–6.

Tyc T., *Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej*, Poznań 1924, s. 69–70

Gansiniec R., *Liryka Stanisława Ciołka*, „Roczniki Historyczne” 1957, R. 23, s. 158–164.

Antiquitates musicae in Polonia, t. 13 (s. 37–39), t. 14 (s. 17–21, 204–211, 147, 458), wyd. M. Perz, H. Kowalewicz, Graz–Warszawa 1973–1976.

Kowalewicz H., *Twórczość liryczna Stanisława Ciołka*, „Eos” 1977, t. 65, s. 155–156.

Antologia poezji łacińskiej w Polsce. Średniowiecze, oprac. K. Liman, Poznań 2004, s. 378, 380, 382.

Sinko T., *Najstarsza poezja polsko-łacińska (do połowy XVI wieku)*, oprac. M. Plezia, Wrocław 1952, s. 25–28.

¹ T. Michałowska, *Literatura polskiego średniowiecza: leksykon*, Warszawa 2011, s. 164–165.

Kormesówna F., w: R. Gansiniec, *Liryka Stanisława Ciołka*, „Roczniki Historyczne” 1957, R. 23, s. 159–161.

Antologia poezji łacińskiej w Polsce. Średniowiecze, oprac. K. Liman, Poznań 2004, s. 379, 381, 383.

Średniowieczna poezja łacińska w Polsce, oprac. M. Włodarski, Wrocław 2007, s. 80–84.

Miejsce przechowywania źródła:

Znane były trzy rękopisy z XV w., w których znajdował się tekst omawianego źródła. Dwa z nich znajdują się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Pradze (sygn. 1018 [N VI.A.7], fol. 164v) i w Bibliotece Narodowej w Warszawie (sygn. III 8054, fol. 173r–174v). Trzeci rękopis, po włączeniu zbiorów Biblioteki Załuskich do Biblioteki Narodowej został zniszczony w czasie II wojny światowej².

Tekst źródła.

Stanisław Ciołek, *Pochwała Krakowa (Laus Cracoviae)*, przeł. T. Sinko, w: *Średniowieczna poezja łacińska w Polsce*, oprac. M. Włodarski, Wrocław–Warszawa–Kraków 2007, s. 80–84.

Stanisław Ciołek

POCHWAŁA KRAKOWA (LAUS CRACOVIAE)

O krakowskie miasto, tobie
Hojnie służy ku ozdobie
Twych mieszkańców jedność: w tobie
Kleru wielość, mężów statek,
A u matron mnogość dzieciak,
Bogactwa w obfitości.

Zraszają cię źródła czyste,
Góry chronią cię cieniste.
Kto winny, nie ujdzie kary,
Kto niewinny, bierze dary,
Każdy dozna litości.

² Stanisław Ciołek, *Pochwała Krakowa (Laus Cracoviae)*, przeł. T. Sinko, w: *Średniowieczna poezja łacińska w Polsce*, oprac. M. Włodarski, Wrocław–Warszawa–Kraków 2007, s. 81.

W tobie leżą święte szczątki
Stanisława, tej pamiątki
Jako skarbu zakonniczy
Strzegą w wspaniałej świątnicy.
Tu Jadwiga, matek matka,
Bliska życia już ostatka
Wielkie bierze radości.

Kwiat rycerstwa, postrach wrogów
Błyszczysz męstwem u twych progów;
Dobre wszędy obyczaje.
Smutny, gdy przed chórem staje,
Śpiew słodkie budzi uczucia –
Bez wrogości, bez zepsucia
Tańczy się w niewinności.

Ciesz się cię pokoju prawa,
Stwórcy życzliwego sprawa
Oraz króla Władysława.
Uczą cię wzory chwalebne
Gardzić wszystkim, co haniebne,
Z dala od przewrotności.

Patrzysz na królowej lica
I jej piękność cię zachwyca,
Co starości nie zna, ale
W uczciwości świeci chwale.
Jako wiosna mknąc ku latu
Daje przedsmak majestatu,
Tak jej czystość błyszczący światu
Wśród dworskich wspaniałości.

A królowej tej pokoje

Wypełniają panien roje;
Kto by w sercu miał strapienie,
Starczy jedno mu spojrzenie
Na urody ich promienie,
Aby doznał radości.

Febę gwiazdy otaczają,
Dwaj synowie pocieszają:
Ten Władysław, Kazmierz drugi,
Stwórcy swego nowe sługi,
Ojca Bogu polecają
I matce blasku dodają
W niezmiernej szczęśliwości.

Niech precz idą troski, smutki,
Bezpotomstwa dawne skutki,
Dziś wesołość niechaj włada,
Że za sprawą Władysława
Następca się nam dostawa,
Przyszła narodowa sława,
Zrodzona w ucziwości.

Ty, co wszystko zachowujesz,
Łaską hojnie nam szafujesz,
Bycie bytów, Stworzycielu
I upadłych Wskrzescielu,
Kornie błagam, grzesznik, Ciebie,
Byś wspomagał nas w potrzebie,
Dał ojczyźnie radości.

Alleluja.

Słowniczek pojęć:

Dziateki – dawniej: dzieci – <https://sjp.pwn.pl/sjp/dziateki;2455592>

Św. Stanisław – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Stanislaw;3978949.html>

Jadwiga Andegaweńska – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Jadwiga;3916253.html>

Władysław II Jagiełło –

<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/w%C5%82adys%C5%82aw%20II%20Jagie%C5%82%C5%82o.html>

Lico – poetycko: twarz – <https://sjp.pwn.pl/szukaj/lico.html>

Feba – określenie Diany, uznawanej za boginię księżycy; w omawianym utworze pojęcie to odnosi się do królowej Zofii. Za: Stanisław Ciołek, *Pochwała Krakowa...*, s. 83.

Władysław III Warneńczyk –

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wladyslaw-III-Warnenczyk;3997047.html>

Kazimierz – ze względu na czas powstania utworu, może tu chodzić o dwóch synów Władysława Jagiełły i Zofii o imieniu Kazimierz. Pierwszy zmarł jeszcze jako niemowlę, drugi to Kazimierz IV Jagiellończyk. Za: Stanisław Ciołek, *Pochwała Krakowa...*, s. 83. O Kazimierzu Jagiellończyku:

<https://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/Kazimierz%20Jagiello%C5%84czyk.html>

Szafować – <https://sjp.pwn.pl/sjp/szafowac;2576946.html>

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Czy w przedstawionym źródle można dostrzec elementy mówiące o podziale społeczeństwa? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Czego z „Pochwały Krakowa” dowiadujemy się o życiu codziennym w późnośredniowiecznym Krakowie?
3. Co świadczy o tym, że autor tekstu był osobą blisko związaną z otoczeniem królewskim?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jakie informacje o dworze królewskim zawarte są w powyższym źródle?
2. Do czego odnoszą się słowa „Niech precz idą troski, smutki, Bezpotomstwa dawne skutki”?
3. W jaki sposób wyeksponowana jest wyjątkowa rola chrześcijaństwa w kulturze ówczesnego Krakowa?

Literatura pomocnicza:

Bąkowski K., *Dzieje Krakowa*, Kraków 1911.

Duczmal M., *Jagiellonowie. Leksykon biograficzny*, Poznań–Kraków 1996, s. 363, 375–393,

421–432, 461–492.

Krzyżaniakowa J., Ochmański J., *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 2006.

Ludwikowski L., Wroński T., *Historia kultury Krakowa*, Kraków 1971.

Rudzki E., *Polskie królowe*, t. 1: *Żony Piastów i Jagiellonów*, Warszawa 1990, s. 98–126.

Tomkowicz S., *Kultura Krakowa*, Kraków 1909.

Tyc T., *Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej*, Poznań 1924, s. 52–54.

Wyrozumski J., *Dzieje Krakowa. Kraków do schyłku wieków średnich*, Kraków 1992, s. 314–532.

Najważniejsze cezury:

Data powstania utworu ma zawierać się w latach 1426–1428. W 1426 r. rozpoczęła się wojna Danii z Holsztynem, wspieranym przez Hanzę, o panowanie nad Szlezwiskiem, zakończona ostatecznie klęską Danii. W tym samym roku zmarła księżniczka wielkolitewsko-ruska Aleksandra Drucka, matka wspomnianej w „Pochwale Krakowa” królowej Zofii. W 1428 r. ochrzczony został urodzony w poprzednim roku Kazimierz IV Jagiellończyk, syn Władysława Jagiełły i Zofii. W bitwie z Turkami pod Golubcem zginął tragicznie słynny polski rycerz Zawisza Czarny.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: **Karolina Maciaszek**